

ВІДГУК
офіційного опонента на дисертацію
ГО ЛІТІН
ЕВОЛЮЦІЯ ВОКАЛЬНОГО СТИЛЮ
В ОПЕРНІЙ ТВОРЧОСТІ В. А. МОЦАРТА
подану на здобуття наукового ступеня
доктора філософії зі спеціальності 025 – музичне мистецтво

Осмилення музичного матеріалу ніби добре відомих і докладно досліджених історичних періодів, зокрема, епохи Класицизму, має свою специфіку і комплікації. Це обумовлено, зокрема, позірним уявленням про всесторонність та вичерпність дослідження феноменів класицистичної доби у численних працях західноєвропейських науковців. І сама епоха Класицизму, і творчість представників Віденської школи, соціокультурна специфіка їхньої діяльності, біографічний контекст творчості кожного і складний комплекс жанрово-стильових проблем їхньої спадщини неодноразово ставали об'єктом розвідок зарубіжних науковців, утворюючи розгалужену систему праць від фундаментальних монографій до окремих статей, у яких деталізуються конкретні аспекти вивчення та інтерпретації музичних творів віденців.

Творча постать та музичні здобутки Вольфганга Амадея Моцарта видаються одними з цілком досліджених, а визнання його композиторських досягнень почалось за життя та інтенсифікувалось після смерті. Цей процес обумовив численну кількість спроб розкрити «секрет» талановитої особистості, композитора, життєдайний потік креативних музичних ідей якого не згасав упродовж всього життя. Такий тип митця був надзвичайно привабливим не лише в епоху Романтизму (коли на перший план вийшла особистість), а й у подальшому періоді, що сприяло певній міфологізації образу композитора (відхід В. А. Моцарта відбувся на межі Нового і Новітнього часу, періоду суспільних потрясінь, які вплинули на розвиток сфер психології, зокрема соціальної психології, і спричинили захоплення

біографіями в кінці XVIII–на початку XIX століть). Така міфологізація, з одного боку, актуалізувала та універсалізувала творчість композитора, а з іншого, обумовлювала ряд проблемних моментів певної схематизації образу митця, що висвітлюється у наукових дослідженнях нашого часу одночасно з більш глибоким та ґрунтовним висвітленням широкого спектру проблем музичного спадку В. А. Моцарта.

Незважаючи на активні процеси переосмислення окремих аспектів творчості композитора західноєвропейськими дослідниками, в українському музикознавстві подібне відбувається досить повільно, однак наявні прогалини неухильно заповнюються. Однією з таких праць є дисертація Го Літін «Еволюція вокального стилю в оперній творчості В. А. Моцарта», об'єктом в якій обрано відносно конкретне явище («предмет дослідження – еволюція вокального стилю В.А. Моцарта в контексті трансформації та взаємодії між технічною майстерністю виконання (особливо кастратами і колоратурними сопрано) і структурними компонентами його вокальних творів» (с. 20)) з його екстраполяцією на широке коло проблемних питань та можливості застосування висновків у виконавській практиці. Актуальність теми дисертації, яка пов'язана з вирішенням комплексної проблеми, є беззаперечною, а мета, яку поставила перед собою дисертантка – «визначення аспектів еволюції вокального стилю В. А. Моцарта, з позиції взаємодії основних засобів музичної виразності, партії голосу як центрального елемента, а також особливостях виконання його творів сопрано та кастратами в контексті розвитку вокальних традицій епох» (с. 20) – обумовила вибір досліджуваного музичного матеріалу.

Дисертаційне дослідження Го Літін «Еволюція вокального стилю в оперній творчості В. А. Моцарта» логічно і ясно структуроване, складається з двох розділів (які містять відповідно чотири і три підрозділи), а також містить усі формальні складові роботи такого рівня (анотації, вступ, основну частину, висновки та список використаних джерел, який складається з 175 позицій). Наскрізними векторами дослідження є рух від пісні через концертну арію до

оперної арії, а також перехід від практики та естетики співу кастратів до традицій колоратурного сопрано.

Перший розділ «Формування та становлення вокального стилю Вольфганга Амадея Моцарта» має дедуктивну логіку розгортання від загального до конкретного. Спираючись на біографічний метод, і залучивши широке коло джерел інформації соціокультурного спрямування у підрозділі «1.1. Фактори формування індивідуальності композитора та їх роль у розвитку його стилю» Го Літін окреслює особливості музичного життя Відня, що, зокрема, обумовило специфіку обставин діяльності В. А. Моцарта. Дослідниця акцентує їхній прямий вплив не лише на матеріальне становище митця, але й на головні вектори та жанрові пріоритети його творчості, зазначаючи відмінності умов роботи композиторів, які перебували на службі при дворі чи церкві (та створювали музику відповідно соціально обумовлених і усталених форм і канонів), і композиторів, які працювали поза рамками певних посад і мали більшу свободу у експериментах зі стилем та в індивідуальному підході до трактування жанрів і форм. Водночас в даному підрозділі висвітлюється ряд факторів, які сформували композиторську індивідуальність В. А. Моцарта (серед яких «свідомий вибір й засвоєння наявних музичних моделей, структур і стилістичних інтонацій» (с. 28), «нове розуміння їхнього місця у світі та творчості» (с. 33), «нова форма самовираження, що відображала їхню унікальну індивідуальність» (с. 34) тощо), що було вкрай важливим для визнання самотнього стилю митця та втілення новацій у вокальних творах.

Матеріалом вивчення у другому підрозділі дисертації «1.2. Пісенна творчість В. А. Моцарта як передумова концертної арії» стали твори композитора у малих камерно-вокальних формах. Активне культурне життя віденців обумовило виконання музичних творів не лише в рамках публічних концертних заходів, а й у камерних зібраннях, салонах, домашньому музикуванні тощо. Це спричинило й актуалізацію австро-німецького жанру Lied, до якого митець звертався впродовж усього творчого життя, і який

«можна розглядати як передумову формування естетики музичного романтизму», про що дослідниця наголошує на с. 44. У даному підрозділі Го Літін трактує камерно-вокальну творчість В. А. Моцарта як своєрідну «творчу лабораторію», яка водночас стала платформою експериментів композитора «для подальшої розробки вокальних технік і драматичних прийомів, характерних для його концертних арій, де поєднувалися глибина музичної форми та емоційна насиченість, здатні відобразити складні внутрішні переживання персонажів» (с. 44).

Го Літін окреслює панораму індивідуальних композиторських рішень у втіленні даного жанру, аналізуючи ряд таких пісень як «Туга за весною», «О цитра ти моя», «Достойний шлях», «До відкриття ложі майстрів», «До закриття роботи майстрів», «Фіалки», «Коли Луїза спалювала листи свого коханого», «Пісня розлуки», «Вечірній настрій», «Стара», «Вечірній настрій», «Німий сум», «Мій тяжкий шлях», де простежує різні аспекти роботи В. А. Моцарта з музичними формами, гармонією та інтонацією, дійшовши висновку, «що його творчість не лише вплинула на наступні покоління композиторів, але й передбачила певні тенденції розвитку романтичної пісні, що розвивалися через індивідуалізацію висловлення почуттів, психологічну глибину та гнучкість музичних форм» (с. 59).

Логічним продовженням попереднього є підрозділ «1.3. Жанр концертної арії у творчості В. А. Моцарта у динаміці становлення вокального стилю», де викладені раніше ідеї підтверджуються у аналітичних розвідках музичного матеріалу. Го Літін наголошує, що концертна арія, як особливий різновид жанру з відносно короткою (приблизно століття) історією має свої особливості, адже серед численних аспектів, які впливали на створення окремих її зразків «слід виділити не тільки вокальні вимоги, але й особливу увагу до інтерпретаційних аспектів» (с. 61), а також «важливу роль ... не тільки технічної складності, а й здатності Моцарта до психологічного сприйняття особистості виконавця» (с. 62). Одним з принципово важливих спостережень дисертантки у даному підрозділі є ідея екстраполяції композиторського

досвіду написання концертних арій на оперне мистецтво. На основі аналізу арій «*Alcandro, lo confesso... Non sò d'onde viene*» (KV 294), «*Misero! O sogno... Aura, che intorno spiri*» (KV 431), «*Dalla sua pace*» (KV 540), — «*Al desio, di chi t'adora*» (KV 577) і «*Un moto di gioia mi sento*» (KV 579), сцени «*Mia speranza adorata!.. Ah non sai qual pena sia*» (KV 416), «*Popoli di Tessaglia!.. Io non chiedo, eterni Dei*» (KV 316) Го Літін стверджує засадничу роль та значущість даного жанру в еволюції вокального стилю В.А. Моцарта, що підтверджується «індивідуальним підходом до написання музики для конкретних голосів, розкриттям багатства вокальних тембрів та демонстрацією гармонічного поєднання технічної досконалості й емоційної виразності» (с. 73).

Підрозділ «1.4. Колоратурне сопрано та кастрати у контексті естетики вокального стилю Моцарта» першого розділу дисертації сфокусований на дослідженні взаємного впливу виконавських технік кастратів і жіночих голосів, висвітленні поступового відходу В. А. Моцарта у творчій практиці від домінування мистецтва кастратів на користь природного жіночого тембру, а також на характеристиках виконавських викликів та можливостей у аріях (мова йде, зокрема, про широкі інтервали, що виходять за межі октави, було типовим для співу кастратів) та водночас ускладненні технічних елементів для сопрано.

У другому розділі «Виконавство та еволюція вокального стилю у творчості В. А. Моцарта» відбувається впровадження постулатів першого розділу в аналітично-інтерпретаційних підходах до жанру концертної та оперної арії. Перший підрозділ «2.1. Кастрати та колоратурний стиль: виконавські традиції XVIII століття та їх вплив на вокальний стиль Моцарта» розвиває ідеї попереднього підрозділу. На прикладі арій з опер «*Асканіо в Альбі*», «*Ідоменей*», «*La clemenza di Tito*», які композитор писав, враховуючи індивідуальні виконавські можливості кастратів Джованні Манцуолі, Адамо Солці, Вінченцо дал Прато, Домініко Бедіні та наведених міркувань митця щодо технічних спроможностей кожного з них, очевидною є величезна увага,

яку він приділяв «технічним і музичним можливостям своїх виконавців, одночасно відображаючи розчарування в роботі з певними співаками, які не відповідали його вимогам. Моцарт, незважаючи на свій професіоналізм і терплячість до нових ідей, мав чіткі вимоги щодо рівня виконавського мистецтва» (с. 111).

Окремо висвітлена історія зростання статусу жіночих сопрано. Виконання арій з опер «Весілля Фігаро», «Так вчиняють всі жінки» такими співачками як Доротея Буссані, Луїза Вільнев, Марія Маркетті Фантоцці підтверджує наскрізну ідею дисертантки про високий ступінь особистісного підходу композитора до підкреслення індивідуальних голосових особливостей кожної виконавиці.

У підрозділі «2.2. Ранні концертні арії В. А. Моцарта: музичні та структурні особливості» на основі аналізу арій «*Cara, se le mie pene*», «*Berenice...Sol nascente...*» KV 70, «*Sol nascente*», «*Fra cento affanni*» KV 88, «*Al destin che la minaccia*» Го Літін стверджує, що структурна організація арії свідчить про глибоке осягнення Моцартом жанрових канонів та його виняткову майстерність у досягненні інтеграції музичної форми й драматургічного змісту, а індивідуальні втілення жанру є взірцем цілісного композиційного задуму, в якому всі структурні елементи органічно взаємодіють і підпорядковуються єдиній драматургічній концепції.

У підрозділі «2.3. Концертні арії зрілого періоду: інновації та драматургічні трансформації вокального стилю» досліджено особливості обраних зразків з акцентом на креативності підходів композитора до трансформації вокального стилю та драматургічних принципів жанру. Го Літін стверджує, що ключовою рисою концертних арій цього періоду є синтез віртуозної вокальної техніки із посиленою драматургічною функцією. На матеріалі аналізу арій та сцен «*Alcandro, lo confesso*», «*Popoli di Tessaglia*», «*Vorrei spiegarvi, o Dio*», «*No, che non sei sarase*» та інших дисертантка простежує тенденцію поєднання складних вокальних пасажів, колоратурних формул та орнаментованих елементів із поглибленим психологізмом

музичного образу, що вимагає від виконавця не лише високої технічної компетентності, а й здатності до тонкої інтерпретації емоційно-сміслового наповнення твору.

Наукова робота Го Літін завершується чіткими і обґрунтованими висновками, які свідчать про досконалість і глибину вивчення порушеної проблеми та узагальнюють ідеї щодо яскраво вираженого у вокальній творчості В. А. Моцарта вектору руху від барокових моделей до класичних форм у індивідуальному композиторському втіленні, значного внеску митця у розвиток техніки колоратурного співу, розширення діапазону жіночих голосів та зменшення залежності від традицій мистецтва кастратів, а самі арії (як концертні, так і оперні) трактуються як унікальний приклад синтезу різних типів драматургії, контрастної образності та вокальної віртуозності, що вплинуло на подальший розвиток концертної арії та сприяло розширенню виразових можливостей вокальної музики кінця XVIII століття.

Загалом концепція роботи переконлива і не викликає суттєвих зауважень, однак технічне її оформлення є недосконалим. Окрім дрібних друкарських помилок у тексті роботи спостерігаються випадки некоректної роботи з першоджерелами, адже деякі посилання є неточними (наприклад, на сторінках 35, 36, 42, 57 та інших), що дещо знижує позитивне враження від дослідження. Проблематика дисертації обумовлює велику кількість питань, які виходять за межі її тематики, тому озвучу деякі з них:

Питання 1. Чи можна вважати вокальну техніку колоратурного сопрано, адаптовану Моцартом, не просто естетичною модифікацією барокової традиції, а радикальною реконцептуалізацією взаємодії виконавця та слухача в межах нового музичного дискурсу?

Питання 2. Ви на сторінках дисертації використовуєте термін *Zeitgeist*’а. Обґрунтуйте, як ви трактуєте його у контексті теми еволюції вокального стилю Моцарта. Розкрийте, як концепція *Zeitgeist* допомагає зрозуміти взаємозв’язок між культурними, соціальними та музичними процесами, що формували вокальний стиль Моцарта?

Підсумовуючи, зауважу, що робота Го Літін «Еволюція вокального стилю в оперній творчості В. А. Моцарта» є виконаним на належному науковому рівні дослідженням, яке розвиває складні жанрово-стильові проблеми сучасного музикознавства. Вивчення вокальної творчості В. А. Моцарта, зокрема жанру концертної арії, який давав композитору простір для експериментів як з вокальною технікою, так і з музично-драматургічними засобами, спрямоване на розкриття еволюції вокального стилю композитора через призму специфіки виконання його творів кастратами та колоратурними сопрано.

Наукова новизна та практична значущість результатів роботи є очевидною, адже у дисертації вперше системно розглянуто концертні арії В.А. Моцарта як репрезентативний матеріал для вивчення трансформації вокальної техніки XVIII століття, а результати висновків можуть бути використані у виконавській практиці (зокрема, у вокальній педагогіці), а також у подальших музикознавчих дослідженнях

Наукові публікації за темою дисертації в повному обсязі відтворюють основні положення роботи. Отже, дисертація відповідає всім необхідним вимогам МОН України, а її авторка Го Літін заслуговує присвоєння наукового ступеня доктора філософії зі спеціальності 025 Музичне мистецтво (галузь знань 02 Культура і мистецтво).

Кандидат мистецтвознавства,
доцент, доцент кафедри історії світової музики
Національної музичної академії
України ім. П.І. Чайковського

В. Б. Артем'єва

Підпис В. Б. Артем'єва
Засвідчую: начальник загального відділу
Національної музичної академії
України імені П.І. Чайковського